

**Nemzetközi Kapcsolatok
Multidiszciplináris
Doktori Iskola**

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Pesuth Tamás

Bankszabályozás a válság után

**A 2008-as világgazdasági válság hatása
a pénzügyi intézményrendszerre**

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Bánfi Tamás, DSc
egyetemi tanár

Budapest, 2016

Tartalomjegyzék

1. Kutatási előzmények és a téma indoklása	4
2. A felhasznált módszerek	7
3. Az értekezés eredményei.....	9
3.1. Változó jegybanki szerepkör	9
3.2. Banki kultúra	13
3.2.1. A válság okai	13
3.2.2. Az új banki kultúra	14
3.3. A pénzügyi stabilitás növelése	17
4. Főbb hivatkozások.....	19
5. A témakörrel kapcsolatos publikációk jegyzéke	27

1. Kutatási előzmények és a téma indokolása

A 2008-as világgazdasági válság óta a bankrendszer folyamatos átalakulása tapasztalható a világ egészén, ami – bizonyos nemzeti-regionális sajátosságok ellenére is – egy új típusú pénzügyi intézményrendszer kialakulását jelzi. Ennek lényege, hogy egy új típusú banki kultúra jelenik meg és ezt a banki kultúrát segíti a megváltozott jegybanki és bankszabályozói magatartás.

Dolgozatom célja, hogy bemutassam, hogy a 2008-as világgazdasági válság hatására milyen változás ment végbe a bankszabályozásban – globális, európai és nemzeti szinten –, illetve, hogy a végbement szabályozói változások mögött milyen alapkoncepció található.

A 2008-as világgazdasági válság elméleti és gyakorlati szempontból is jelentős változásokat hozott a közgazdasági gondolkodásban és a gazdaságpolitikai gyakorlatban. A Nobel-díjas Robert Shiller (2012) koncepcionális kérdésfelvetéseivel összhangban egyre erőteljesebben érvényesül a pénzügy- és banktan alapjainak újragondolása. Az újragondolás a pénzügy- és közgazdaságtudomány egészét áthatja.

A világgazdasági válság után a tudományos gondolkodáson belül az etikai irányvonal megerősödését jól példázzák a bankrendszer szempontjából kulcsfontosságú intézmények, mégpedig a központi bankok tevékenységében tapasztalt változások. Harold James (2014), a Princeton Egyetem professzora a következőképpen írja le ezt a változást:

“Bizonyos értelemben a központi bankok elkezdtek hasonlítani a középkori egyetemek filozófiai karaira, azáltal, hogy nemcsak az adott szakpolitikai intézkedésről, hanem az azok mögött álló tényezőkről is vitát folytatnak.”

A pénzügyi elméletben (is) jelentős előrelépések történtek, változóféltben van a pénzügyi közvetítőrendszer megítélése is. Mivel egy XXI. századi gazdaság nem tud működni hatékony pénzügyi intézményrendszer nélkül, ezért a válságból való kilábalás része, a globális gazdaságpolitika egyik fő prioritása a bankok, a pénzügyi intézmények iránti bizalom megteremtése, amihez új banki szabályozásra van szükség.

A Nobel-díjas Roger Myerson (2014) szerint Anat Admati és Martin Hellwig *“The Bankers' New Clothes: What's Wrong with Banking and What to Do about It”* című könyve megérdemelné azt a szintű globális figyelmet, amit Keynes általános elmélete kapott 1936-ban.

Admati és Hellwig (2013) több problémát is azonosítanak a pénzügyi rendszerrel kapcsolatban. Azt állítják, hogy a bankrendszer (1) túl törékeny és veszélyes, (2) felesleges közösségi kockázatokat fejt ki, (3) torzítja a gazdaságot, (4) súlyos kormányzási problémáktól szenved, (5) a legtöbb országban nem hatékonyan szabályozott, (6) nem annyira támogatja a gazdaságot, mint amennyire tudja. A fenti problémák széles körű szabályozói kérdéseket vetnek fel.

A 2008-as világgazdasági válság hatására jelentős változás ment, illetve meggy végbe a globális- és az európai pénzügyi intézményrendszerben is, többek között új európai felügyeleti rendszer jön létre, szélesedik a felügyeleti jogkör, változnak a prudenciális és számviteli szabályok.

A bankrendszer – a kereskedelmi bankok és a jegybankok – , illetve a hazai és a nemzetközi pénzügyi intézményrendszerrel foglalkozó hazai tankönyvek többsége – többek között: *Husztai 2002; Ligeti és Sulyok-Pap 2003; Blahó 2008; Bánfi 2010; Báger 2011; Lentner 2012;* – a pénzügyi intézményrendszer felépítésével, eszközrendszerével, működésével és elmélettörténeti összefüggéseivel foglalkozik. A válságot követően számos – többek között: *Goodhart 2009; Dewatripont, Rochet, és Tirole 2010; Schooner és Taylor 2010; Kotlikoff 2010; Duffie 2011; Barth, Caprio, és Levine 2012a; Gorton 2012; Shiller 2012; Admati és Hellwig, 2013; Calomiris és Haber 2014, Porter 2014, Davies 2015* – kiváló könyv született, amelyek a bankokkal, a bankrendszerrel és annak szabályozásával foglalkoznak.

A bankszabályozás ugyanakkor erőteljesen interdiszciplináris – jelen dolgozatban multidiszciplináris – téma, amellyel a közgazdaságtudomány és a jogtudomány is foglalkozik, azonban politika- és gazdálkodástudományi megközelítésből is vizsgálandó téma. Móczár József (2014) – a közgazdaságtudomány aktuális helyzetét és kihívásait – taglaló tanulmányában kifejti, hogy a gazdaság mikro- és makrostruktúráját össze kell hangolni a reál- és pénzügyi szféra folyamataival. Véleménye szerint – amellyel én is egyetértek – nem célszerű a közgazdaságtan és a pénzügytan merev kettéválasztása. Móczár (2014:222) alapján a főráamú közgazdaságtudományba, annak mai definíciója szerint a következők tartoznak:

“a pénzügyi szféra, a monetáris és fiskális politika, a hitelpolitika, az adósságállomány, a munkaerőpiac stb. és ezek összefüggése, dinamikája a gazdasági növekedéssel, még általánosabban a reálszférával a globalizáció világában.”

A gazdasági növekedés – különösen a fenttartható gazdasági növekedés – kérdése mindenhol a világon, de az Európai Unióban fokozottan a gazdaságpolitika középpontjában álló célkitűzés.

A KPMG (2014:27) tanulmánya szerint az egyre több szabályozás bevezetése miatt már számos gazdaság – különösen Európában – már átlépte a “fordulópontot”, ahol már az új szabályozások bevezetésének költsége – döntően a gazdasági növekedést lassító nyomás – meghaladja a szabályozásokból származó előnyöket, ami a jövőbeli pénzügyi instabilitások elkerüléséből fakad.

A jogi szabályozásnak komoly korlátai vannak, nem lehet csak jogi eszközökkel elérni a bizalom, a társadalmi tőke megerősödését. A releváns kérdés az, hogy a bankszabályozás hogyan tud hozzájárulni egy olyan banki-pénzügyi magatartás kialakulásához, amelyik nagyobb összhangban van a reálgazdasági folyamatokkal, a társadalmi-gazdasági fejlődés követelményeivel.

Dolgozatom konceptualizálásában a Harvard Egyetemen eltöltött nyári tanulmányutam¹ rendkívül meghatározó volt. Dolgozatom tervezetének kéziratát 2015-ben a University College London² (UCL) Ph.D. vendégkutatójaként Londonban készítettem el, ahol a válság utáni brit kereskedelmi banki kultúrát is tanulmányozni tudtam.

A disszertáció kéziratát 2016. február 29-én lezártam.

¹ A tanulmányút ideje alatt lehetőségem nyílt arra, hogy elmélyedjek a bankrendszer és állam kapcsolatában, vizsgáljam az aktuális bankszabályozási kérdéseket, szerepeket és felelősségi köröket, az új banki kultúra kialakulását, a pénzügyek „demokratizálásának” helyzetét. Rálátásomat a válság utáni monetáris politikai gondolkodásra, a jegybank szerepének átalakulására, valamint a nemkonvencionális pénzügyi eszközök használatára és azok hosszú távú intézményi következményeire fejleszteni tudtam, az ezzel kapcsolatos következtetéseim fontos részét képezik dolgozatomnak.

² A UCL erkölcsfilozófiai hagyománya jelentős, “spirituális alapítója” Jeremy Bentham, a tekintélyes filozófus, akit a modern utilitarizmus megalapítójának tekintenek. A tanulmányút ideje alatt az új banki kultúra kialakulását és a válság utáni monetáris politikai gondolkodást kutattam. Számos vezető beosztású – kereskedelmi és központi – bankárral és elméleti pénzügyi közgazdással folytattam beszélgetést, illetve konferenciákon vettem részt. A dolgozatom egy fejezetének konceptualizálásához rendkívül fontos és inspiráló volt számomra Charles Goodhart (LSE) professzorral folytatott szakmai beszélgetésem, amiért szintén köszönetet szeretnék mondani A londoni tanulmányutam alatt szerzett tapasztalataim és következtetéseim fontos részét képezik dolgozatomnak.

2. A felhasznált módszerek

Az elemzett témakör kapcsán az alábbi hipotéziseket állítottam fel a dolgozatomban.

Hipotézis 1: A 2008-as világgazdasági válság hatására az állam és a bankrendszer kapcsolatának átalakulása világtrend, ami a jegybanki szerepkör válság utáni átalakulásában érhető tetten.

Hipotézis 2: A világgazdasági válság hatására a bankszabályozásban erőteljesebb globális koordináció érvényesül és a világ egészén egy új banki kultúra kialakulását célozza. Ennek központi eleme az ügyfélkörrel való kapcsolat újraértelmezése a tisztességes üzleti magatartás keretein belül.

Hipotézis 3: A pénzügyi stabilitás növelésének egyik eszköze a pénzügyi intézmények kultúrájának fejlesztése.

Tekintettel arra, hogy a kutatás tárgya egy formálódó pénzügyi intézményrendszer modellje, illetve ezáltal egy változó gazdaságpolitikai keretrendszer, ezért primer adatfelvételek alkalmazása alapvetően nem lesz része a dolgozatnak.

Módszertani szempontból a disszertáció deduktív kutatási módszertanra, szekunder adatok elemzésére épül, a tartomelemzés a hangsúlyos. Ezen belül kiemelt fontosságú: (1) a dokumentumelemzés, illetve (2) interjúk, beszédek elemzése. A hazai pénzügyi, pénzügypolitikai gondolkodás megújulásához kiemelten fontosnak tartom a nemzetközi tapasztalat feldolgozását.

A bankszabályozás – mint kutatási téma – erősen multidiszciplináris jellege miatt a hipotézisek igazolására többféle módszert választok, amihez felhasználok saját korábbi kutatásaim eredményét.

Egyrészt országtanulmányokon keresztül mutatom be a szabályozás eddigi és várható folyamatait, amit az elméleti irodalom megállapításaival egészítek ki. A következtetések relevanciáját erősítik, hogy a mintaként szolgáló országok a világgazdaság legjelentősebb gazdasági pólusai. A folyamatok elemzéséhez az adott országok historikus adataira is támaszkodom. A bankszabályozás technikai összefüggései kapcsán szintén az elméleti irodalomra, illetve a témához kapcsolódó hatástanulmányokra és modellszámításokra alapozok.

A jegybanki filozófia-váltás egyik hangsúlyos eleme az elmélettörténeti megközelítés. Ennek gyakorlati relevanciájáról Stanley Fischer, izraeli-amerikai jegybankár az Oxford Egyetemen tartott előadásában így fogalmazott:

“Azt gondolom, hogy ugyanannyit tanultam a központi bankok történelmének tanulmányozásából, mint amennyit a központi bankok elméletének ismeretéből és ajánlom azoknak, akik önök közül központi bankárok akarnak lenni, hogy olvassák a történelemkönyveket.” (Fischer 2013)

A történelmi megközelítés nem jelent múltba fordulást, hanem az egyoldalú matematikai orientáltsággal szemben a fejlődési törvények időbeli és kulturális meghatározottságát is a vizsgálat tárgyává teszi. Ennek jelentőségét csak az elmúlt húsz-huszonöt év gyakorlatával szemben lehet megérteni, amikor sokan felvetették, hogy a jegybanki döntések helyettesíthetők lennének különböző matematikai formulákkal, automatizmusokkal.³

Szeretném hangsúlyozni, hogy nem a matematikai elemzés relevanciáját tagadom, sőt, annak hasznosságáról és fontosságáról meg vagyok győződve, csak az egyoldalúsággal szemben érvelek.

Jelen doktori értekezésben – a Nemzetközi Kapcsolatok Doktori Iskola profiljának megfelelően – multidiszciplináris megközelítésben vizsgáltam a 2008-as válság utáni bankszabályozásban, illetve a pénzügyi intézményrendszerben történő változásokat. A dolgozat újdonságát az adja, hogy a téma feldolgozása multidiszciplináris megközelítésű, azaz nemcsak a szűk, technikai értelemben vett bemutatásra törekedtem, hanem a válság utáni bankszabályozás elveinek és az intézményrendszerben történő változásnak több szakterület logikai összekapcsolásával történő elemzésére, történeti megközelítésben, nemzetközi kontextusban. A dolgozatban a pénzügyi intézményrendszer elemzése során a tágabb gazdaságpolitikai és politikai gazdaságtani szempontokat is összekapcsolom.

³ Bánfi Tamás és szerzőtársai (2013:223) is kiemelik, hogy például „a monetáris politika az inflációs célkövetési rendszer alkalmazásával túl egyszerűvé – talán még egy ilyen jelző is megengedhető – primitívvé vált.”

3. Az értekezés eredményei

3.1. Változó jegybanki szerepkör

A 2008-as világgazdasági válság következtében az üzleti élet iránti bizalom világszerte csökkent és felmerülnek a jelenlegi társadalmi-gazdasági rendszer egészére vonatkozó kérdések⁴ is. Ezek között az egyik, hogy az üzleti világ, benne a pénzügyi szféra és a bankok hogyan tudnak a társadalom széles rétegei számára előnyöket nyújtani.

Az erodálódott társadalmi tőkét a piacok működése érdekében újjá kell építeni. A központi bankoknak fontos szerepe van a társadalmi jólét támogatásában, biztosításában, amihez a központi bankok kétféle módon járulhatnak hozzá:

- makrogazdasági célokon keresztül,
- egy olyan környezet megteremtésével, amelyben a pénzügyi piacok szereplőit arra ösztönzik, hogy egy tágabb rendszer résztvevőjeként gondolkodjanak szerepükről, szerepvállalásukról.

A központi bankok legnagyobb hozzájárulása az inkluzív kapitalizmushoz abban áll, hogy olyan pénzügyi reformokat visznek véghez, amik segítik a szükséges társadalmi tőke újjáépítését (Carney 2014).

A szabályozhatóságoknak – sok esetben a jegybankoknak – kulcsszerepe van a társadalom és a pénzügyi intézmények közötti bizalom megteremtésében, visszaállításában. Ezt alapvetően úgy tehetik meg, ha

- az azonosított szabályozási hibákat korrigálják és erősítik a felügyeleti rendszert és
- elősegítik a kulturális váltást a pénzügyi szektor szereplőiben.

A jegybankok szerepét a kulturális váltás elősegítésében több vezető jegybankár is hangsúlyozta.

A 2008-as világgazdasági válság alapvető változást hozott a globális gazdaságpolitikai gondolkodásban. A korábbi időszakot meghatározó neoliberális modell helyett egy új, a tudásalapú gazdaságra építő modell kerül előtérbe. A 2008-as válság óta a bankrendszer is

⁴ A társadalmi kohéziót és bizalmat romboló témák, amelyek aláássák a stabilitást: jövedelmi egyenlőtlenségek, nagyszabású vállalati és pénzügyi botrányok, a történelmileg magas és tartós munkanélküliség, lassú gazdasági növekedés.

folyamatosan átalakul a világ egészén, a jelenlévő nemzeti regionális sajátosságok ellenére is egy egységes tendencia bontakozik ki. E tendencia lényege, hogy a korábbi neokonzervatív-neoliberális korszakkal szemben megjelenik egy új banki kultúra és az a jegybanki és bankszabályozói magatartás, ami ezt a banki kultúrát segíti elő.

A fenti szempontból is megérthető a változó jegybanki szerepkör, a központi bankok megújulása a 2008-as válság után. Ennek a megújulásnak alapvető eleme, a konkrét adott szakpolitikai intézkedések átgondolásán túl, a jegybanki politika mögötti gondolkodási keretrendszer, a jegybanki filozófia újragondolása is (Shirakawa 2010).

A jegybanki szerepkör a globálisan meghatározó bankok esetében – FED, EKB, BOE, BOJ – jelentősen megváltozott, azonban ez a változás nemcsak a válságra adott szakpolitikai intézkedésekben, hanem a mögöttes gazdaságfilozófiai alapállásban is tetten érhető.

Ennek a filozófiaváltásnak központi eleme a reál- és pénzügyi szféra közötti harmónia biztosítása, a globális kormányzás biztosítása érdekében a geopolitikai és pénzügypolitikai szempontok összeegyeztetése, illetve az erkölcsi értékek érvényesítése a gazdaság- és pénzügypolitikában.

A monetáris politikai gondolkodásban történő változást a mértékadó jegybankok gazdaságpolitikai alapállásából lehet megérteni, amit alapvetően három tényező jellemez:

- (1) a kereskedelmi banki kultúra átalakítása,
- (2) a piaci szereplők új módon történő tájékoztatása és
- (3) a vállalatok felé való nyitás.

Az előbb említett szempontokkal összhangban a jegybanki kormányzásban a rövid távú megfontolásokat láthatóbb módon a közép- és hosszú távú megfontolások kezdték el dominálni.

A 2008-as válságot követően a jegybankokat a szerepkeresés jellemezte, jelenleg egy átmeneti korban vagyunk, azonban egyértelműen látszik, hogy a jegybankok alapvető célja – megalapításuk óta változatlanul – a fenntartható gazdasági növekedés támogatása maradt, amit az ár- és a pénzügyi stabilitás megteremtésén és elérésén keresztül valósítanak meg, tértől és időtől függően, más és más hangsúlyozással. A 2008-as válság után a pénzügyi stabilitási szempont megteremtése újra hangsúlyossá vált.

Goodhart (2010b) rávilágít arra, hogy a 2008-as válságból kiderült, hogy az árstabilitás alapkamaton keresztüli fenntartása nem vezet általános pénzügyi stabilitáshoz. A probléma azonban nem önmagában az alapkamat és az inflációs cél rendszerében rejlik, hanem más makroprudenciális intézkedések hiányában.

A hangsúlyeltolódás miatt a központi bankoknak fokozottabban figyelembe kell venniük a reálgazdaság szempontjait, ami lényeges változás a korábbi időszak neokonzervatív-neoliberális szemléletéhez képest.

A válságot megelőzően az volt az általános nézet, hogy a monetáris politika és a pénzügyi szabályozás külön is irányítható. Monetáris politikai eszközökkel a makroökonómiai stabilitásért, szabályozással és felügyelettel a pénzügyi stabilitás megőrzéséért felel az illetékes szerv. Ez a mereven dichotómikus nézet azonban a válság során megváltozott, mivel a monetáris és a pénzügyi stabilitási politika eredendően kapcsolódnak egymáshoz, a pénzügyi és gazdasági feltételek közötti hangsúlyos interakciók miatt.

Az új korszakot jellemzi a makroprudenciális felügyelés, ami egyúttal mélyrehatóbb szabályozásokat és aktívabb kormányzati szerepvállalást jelent. Ennek hatására a jegybankok szerepe a gazdaságpolitika vitelében és meghatározásában felértékelődik, a reálgazdaság megfelelő mértékű támogatásának érdekében a monetáris politikának minél nagyobb összhangra szükséges törekednie a kormányzati gazdaságpolitikával, a fiskális politikával.

A 2008-as válság utáni jegybanki intézkedések közül kiemelkedő az előrettekintő iránymutatás megjelenése és használata. Az előrettekintő iránymutatás hiteles és transzparens jegybanki működést igényel. Az előrettekintő iránymutatás a konvencionális kamatpolitika lehetőségeinek a kimerülésével egy új monetáris politikai eszközzé vált a 2008-as válság után a várakozások befolyásolására. Bihari (2015) szerint egyelőre nem eldönthető, hogy a kamatpolitika átmeneti helyettesítőjeként használt új monetáris politikai eszköz annak kiegészítőjévé válik-e, azonban véleményem szerint – figyelembe véve, hogy az eszközt korábban a válság előtt már használta a Bank of Japan – a monetáris eszköztár része marad, legfeljebb jelentősége csökken.

Ehhez hozzá lehet tenni, hogy az előrettekintő iránymutatás a tájékoztatás révén segítette a pénzügyi intézményrendszer egységeseződését kulturális értelemben:

- Egyrészt azért, mert csak akkor lehet sikeres ez a jegybanki eszköz, ha az egyes pénzügyi intézményekben, kereskedelmi bankokban van fogadókészség a jegybanki szintű problémák megértésére, a jegybanki, a nemzetgazdasági szintű, illetve globális problémák kezeléséhez szükséges belátással rendelkeznek.⁵
- Másrészt az új eszköz a meggyőzésre való támaszkodást jelenti. Korábban a jegybanki szerepkörre elsősorban az igazgatás volt a jellemző, némileg függetlenül a pénzügyi szereplőktől hozott döntéseket és kevesebb figyelmet fordított meggyőzéseikre. Ez

⁵ Ez alapvetően túlmutat az önzés szempontján.

radikálisan átalakult a válság után, a jegybank érdekeltté vált a pénzügyi intézmények kultúrájának fejlesztésében.

- Harmadrészt ez az eszköz igényli a folyamatos és egyértelmű kommunikációt a pénzügyi intézményrendszer egyes szereplői között. Az előrettekintő iránymutatás nem egyszerűen egy döntés kommunikálása, hanem ennek részeként partneri együttműködés is a jegybank vezető szerepével együtt.

A világgazdaság két meghatározó jegybankjának – a FED-nek és az EKB-nak – a gazdaságpolitikai alapállásában, a monetáris politikai eszköztárában, a szabályozói- és az intézményi jogkörében történt változások alapján, amiket a dolgozat harmadik és ötödik fejezetében részletesen elemeztem, az első hipotézisemet elfogadottnak tekintem.

3.2. Új banki kultúra

3.2.1. A válság okai

Bánfi Tamás és szerzőtársai (2011) tanulmányukban a világgazdaság – pontosabban a fejlett és a feltörekvő országok – gazdasági rendszerébe beágyazott intézmények működését, a pénzügyi szabályozók hatásait vizsgálják. Feltételezésük szerint – a túlértékelt és általános érvényűnek gondolt elméletekből levezetett szabályok mellett – az emberi önzésből fakadó eltúlzott nyereségvágy és a nemzetek egyéni érdekéből adódó lépések okozták a pénzügyi válságot kirobbantó intézményi torzulásokat.

A Bánfi és szerzőtársai (2011) által megfogalmazott tipológia alapján először a kapzsiság szerepét vizsgálom a válság kirobbanásában. Ez a nézőpont nagy szerepet kapott a nem szakmai közvélemény formálásában. Erre illusztrációként XVI. Benedek pápát idézném⁶, aki szerint is a kapzsiság tehető felelőssé a 2008-ban kialakult gazdasági válságért. A pápa összhangban más jelentős filozófusokkal – mint például Jürgen Habermas vagy Peter Sloterdijk vagy Slavol Žižek – a gazdaságot eszköznek tekinti az igazságosság érvényesítéséhez. Ezzel egy normatív, és a közgazdaságtanon bizonyos szempontból kívül lévő nézőpontot fogalmaz meg a közgazdászok számára, amit véleménye szerint a közgazdaságtan “elfelejtett” az elmúlt húsz-huszonöt évben. A pápa másik fontos megállapítása, hogy ehhez a normatív szemponthoz, az igazságosság érvényesítéséhez való igazodás az, ami a gazdasági modellek fejlődését meghatározza.

Az a tétel, hogy egyetlen gazdasági modell sem elegendő kizárólag az igazságosság érvényesítéséhez, úgy is értelmezhető, hogy a gazdasági modelleket mindig hozzá kell mérni az igazságosság normájához, és soha nem lehet megelégedni egy-egy modellel a szónak abban az értelmében, hogy azt örök érvényűnek, és időtlennek lehetne tekinteni.

Az elméleti közgazdaságtan ezt a problémát az elmúlt húsz-huszonöt évben az ösztönzőkre való reagálásként határozta meg. A preferenciák vizsgálata helyett, korábban az intézményi felállások vizsgálata volt általánosan elfogadott.

Kétségtelen, hogy a neoliberális közgazdaságtan elválasztotta egymástól a preferenciákat és az intézményeket, de álláspontom szerint a kettő között az áthidaló elem a kultúra. A kultúra a gondolkodás, azaz a preferenciák tárgyi-anyagi megjelenítése. Az intézmények pedig ennek a

⁶ “A nagy amerikai bankok összeomlása rámutat az alapvető problémára: a kapzsiság és a pénzimádat elhomályosítja az igazi Istent. [...] Igazságos rendszert nem lehet kizárólag korrekt gazdasági modellekkel felépíteni. Minden bizonnyal azokra is szükség van, ám az igazságossághoz igaz emberek, igaz szívek kellenek. Ha igazság lakozik a szívekben, csak akkor lesz igazságosság a világban.” (Benedict XVI 2009)

kultúrának a megjelenési formái. Az intézmények lehetőséget adnak a kultúra megjelenésének és a kultúra átadásának.

A 2008-as válság kirobbanásában az általánosan elfogadott makrogazdasági szempontokon túlmutató okokat, a bankszektorra jellemző magatartást és a banki kultúrát jelölöm meg a válság kialakulásának egyik meghatározó okaként.

3.2.2. Az új banki kultúra

A banki kultúra értelmezésem szerint a következő:

A banki kultúra azon – a bankot belülről és kívülről jellemző – normák és magatartásformák összegzése, ami a bank megfelelő – tisztességes – üzleti gyakorlatáért felel.

A 2008-as világgazdasági válság hatására a bankszabályozás, és a mögöttes filozófiai alapállásban a szabályozói fókusz a konkrét előírások mellett az intézményi tényezőkre, a banki magatartásra és a banki kultúrára helyeződik át. A dolgozatban bemutatásra került az a széles körű egyetértés – a szabályozó hatóságok, a döntéshozók, a kereskedelmi bankok és a vezető jegybankárok részéről – , hogy a válság okai között alapvető kulturális problémák merültek fel a bankszektorban.

A szabályozásban a nagyszámú banki vétségeknek köszönhetően a fókusz a részletes magatartási szabályoktól a banki magatartás és kultúra irányába tolódik el. Figyelemre méltó változás a korábbi időszakhoz képest, hogy a bankszabályozás napirenden lévő kérdései közül nemcsak pénzügyi mutatók (például: tőke, likviditás), hanem úgynevezett “soft” mutatók (például: az ügyfelekkel való bánásmód) is jelen vannak.

A szabályozó hatóságok rendkívül fontos szereplői a rendszernek, de nem mindenhatók. A probléma sokkal inkább a pénzügyi intézmények vállalati működésében, szervezeti kultúrájában rejlik. A pénzügyi intézmények kultúrája az az implicit norma, amely meghatározza a magatartásukat a különböző megfelelési szabályok, előírások, rendeletek hiányában is. A kultúra arra a kérdésre ad választ, hogy mit kellene tenni, nem pedig arra, hogy mit lehet megtenni.

A megfelelő kultúra hiányában a szabályozó lehet bármennyire megfontolt és alapos, a szabályokat valamilyen módon mindig ki lehet játszani. A bankoknál vagy legalábbis a

bankok egy részénél uralkodó eddigi gyakorlat, mely szerint a profit növelése érdekében a szabályokat és a törvényeket át lehet lépni, fokozatosan háttérbe szorul, háttérbe kell, hogy szoruljon. Ebben széles körű egyetértés és igény is megfogalmazódik, a szabályozó- és felügyelőhatóságok, az ügyfelek, a részvényesek és egyéb piaci szereplők, a politikusok és a média részéről, azonban az egyik legfontosabb szemléletbeli változás az az, illetve annak kell lennie, hogy ez banki önérdék is legyen.

A bankszabályozási gyakorlat megváltozása a válság során a banki magatartás és a banki kultúra megváltozásához járul hozzá. Az új banki kultúra megteremtése a gazdaságpolitika egészének feladata, a fiskális és monetáris politika együttesen törekszik erre. A pénzügypolitikai eszköztár részeként az adózás, illetve szélesebb értelemben az adópolitika jelentős ösztönző szereppel bír, elsősorban az adózás befolyásolási funkciója révén. Ennek egyik eleme lehet többek között új típusú, illetve új adóalanyok körére kivetett adónemek használata. A pénzügyi szektort érintő adóterhelés és a bankszabályozás együttesen a banki tevékenységek és a kereskedelmi banki kultúra átalakulását is meghatározza.

A banki kultúra átalakulásának célja az, hogy összhangot kell teremteni a reál- és a pénzügyi szféra között. Ez az összhang megbomlott az előző korszakban, és ennek az eredménye, hogy a pénzügyi vezetők „egymással beszélgetnek”. Az összhang helyreállítása azt jelenti, hogy a pénzügy hosszú távú reálgazdasági célt, a közjót szolgálja, azaz olyan anyagi-szolgáltatási tevékenység finanszírozását, ami segíti a társadalmi-gazdasági harmóniát. Ezt nem lehet egyszerűen szabályozással elérni, mert a közjó meghatározása és érvényesítése minden korban eltérő lehet, ez időben és térben különbözik. Ezért lesz a kultúra, a közjó felismerése és érvényesítése a kereskedelmi banki, pénzügyi tevékenység része.

A banki kultúraváltást több szereplő is igényli: a szabályozó- és felügyelőhatóságok, az ügyfelek, a részvényesek és piaci szereplők, a politikusok és a média, illetve egyben banki önérdék is. Az egyes szereplők közötti interakció elengedhetetlen a banki kultúra kialakítása során. A banki kultúrát ezért talán helyesebb lenne a pénzügyi intézményrendszer kultúrájaként értelmezni. Az interakció vertikális és horizontális egyaránt. Nemcsak arról van szó, hogy a szabályozó hatóságok vezetnek, hanem lehetséges az is, hogy a banki szereplők egymástól tanulnak.

Ez a szemléletbeli változás összhangban van azzal az elmozdulással a közgazdaságtudományon belül, hogy a különböző szakpolitikák, gazdasági modellek fejlődésében a normatív szempontok – jelen esetben az igazságossághoz való igazodás – felértékelődésben van. A banki kultúra érvényesítése a szabályozásban egyúttal az

igazságosságra való gazdasági-pénzügyi eszközökkel történő ösztönzésnek felel meg. A banki kultúra elsősorban és mindenekelőtt az erkölcstelen banki tevékenység megszüntetését jelenti.

Bizonyos értelemben ez maga a kultúra, hiszen a kultúra az értékrend alkalmazása. A neoliberais közgazdaságtan, a kapzsiságot természetesnek tekintő szemlélet erre megoldásnak csak az erőszakszervezeteket, az államigazgatási eljárásokat tekintette. Az új banki kultúrára való ösztönzés ezzel szemben a belátásra, a meggyőzésre helyezi a hangsúlyt.

A banki kultúrára vonatkozó megállapításaimat a dolgozat negyedik fejezetében történt elemzések és rendszertan alapján a második hipotézisemet elfogadottnak tekintem.

3.3. A pénzügyi stabilitás növelése

A harmadik hipotézis igazolásához a bankválságok és a bankbotrányok pénzügyi, gazdasági, társadalmi költségeit – amelyek közül a legfontosabb a bizalomvesztés – vizsgáltam. A banki kultúra érvényesítése a vállalaton belül egyrészt azért fontos, mert ezzel elkerülhetők vagy csökkenthetők az esetleges bankválságból, bankbotrányból fakadó pénzügyi, gazdasági, társadalmi költségek, hiszen az erős értékrenddel és etikai elvekkkel rendelkező bankoknál kevésbé figyelhetők meg az üzleti kötelezettségszegések, szabálytalanságok. Az új banki kultúra célja a felelősség viselésére való ösztönzés, amihez nélkülözhetetlen a kockázatok pontos ismerete és kezelése.

A banki kultúra egyik fontos eleme a kockázat kezelése. Érdeemes hangsúlyozni, hogy az új banki kultúra nem azt jelenti, hogy eliminálható lenne a kockázat, hanem azt, hogy a kockázat meghatározásában és viselésében a méltányosság és az igazságosság a követendő szempont. Az elmúlt húsz-huszonöt év pénzügyi gyakorlata a kockázatok elfedésére, és aránytalan elosztására, a felelőtlenségre ösztönzött. Ezzel szemben az új banki kultúra célja a felelősség viselésére való ösztönzés, amihez nélkülözhetetlen a kockázatok pontos ismerete is.

Ez azt is jelenti, hogy a banki kultúra működési módja, hogy a banki alkalmazottak önállóan is érvényesítik az értékeket, a szabályok, az üzleti gyakorlat alkotó végrehajtói. Az egyes banki ügyintéző így nem egyszerűen mechanikus alkalmazója a belső előírásoknak, ahogy az érvényesült az elmúlt időszakban, hanem partneri viszonyba kerül a banki vezetéssel, és e viszony működésének feltétele a közös vállalati-banki kultúra.

A negyedik fejezetben bemutattam, hogy a büntetések és a szabályozások érzékeltetik a brit gazdaság-és pénzügypolitika változását, az új ösztönzők kialakulását az etikusabb banki magatartás irányába. Tanulságosnak tartom, hogy ezt a szempontot a brit bankárok milyen gyorsan látták be, és kezdtek el hozzá alkalmazkodni. Ez lehet az oka annak, hogy ma már új kultúráról beszélnek a brit kereskedelmi banki szférában.

A Harmincak Csoportja tanulmányában azt állítja, hogy annak ellenére, hogy a bankok tudják, hogy mi a cél, a banki magatartás és kultúra területén a céljuk elérése sokszor sikertelen. Ennek kapcsán két alapvető szemléletet azonosítottak:

- Az egyik megközelítés lényege, hogy a bankok megértik, hogy a kultúra a bankok üzleti modelljének alapvető része és a hosszú távú fenntarthatósághoz szükséges legfontosabb elem az a megfelelő banki kultúra.

- A másik megközelítés egy defenzív megközelítés, ami szerint rövid távon, szűkebb értelemben a banki kultúrával a jövőbeli bírságok, az ügyfelek jogorvoslataiból fakadó veszteségeket lehet fedezni (G30a 2015).

A pénzügyi szféra és a társadalom közti összhang megteremtése kiemelkedően fontos. A tanulmány ajánlásával megegyezően az első megközelítést tartom kívánatosnak, azaz, hogy az üzleti modell alapvető eleme kell, hogy legyen a banki kultúra és a tisztességes banki magatartás, a megfelelő üzletvitel. Ráadásul a banki szféra, megfelelő banki kultúra esetén a társadalmi tőke építésének egyik nagyon fontos eszköze.

A dolgozat negyedik fejezetében történt elemzések alapján a harmadik hipotézisemet elfogadottnak tekintem.

4. Főbb hivatkozások

Admati, Anat – Hellwig, Martin (2013) *The Bankers' New Clothes: What's Wrong with Banking and What to Do about it*, Princeton, Princeton University Press

Alvesson, Mats (2002) *Understanding Organizational Culture*, London, Sage Publications, Elérhető: http://www.untag-smd.ac.id/files/Perpustakaan_Digital_2/ORGANIZATIONAL%20CULTURE%20Understanding%20organizational%20culture.pdf (Letöltve: 2015.03.07.)
DOI: <http://dx.doi.org/10.4135/9781446280072>

Bank for International Settlements (2006) *Past and future of central bank cooperation: policy panel discussion*, BIS Papers No 27, Elérhető: <http://www.bis.org/publ/bppdf/bisrap27.pdf> (Letöltve: 2015.01.17.) DOI: 10.2139/ssrn.1188802

Bank for International Settlements (2014) *A brief history of the Basel Committee*, Elérhető: <http://www.bis.org/bcbs/history.pdf> (Letöltve: 2015.02.17.)

Bank for International Settlements (2015) *The BIS: Supporting global monetary and financial stability*, Elérhető: http://www.bis.org/about/profile_en.pdf (Letöltve: 2015.01.17.)

Báger, Gusztáv (2011) *Magyarország integrációja a nemzetközi pénzügyi intézményekbe*, Budapest, Akadémiai Kiadó

Bánfi, Attila (2013) *Ethical Finances? A special view of ethical banking, socially responsible investments*, Doktori értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem DOI: 10.14267/phd.2014032

Bánfi, Tamás (szerk.) (2010) *Pénzügytan*, Budapest, Tanszék Kiadó Kft.

Bánfi, Tamás – Bánfi, Attila – Bánfi, Zoltán (2013) *Európa, ébresztő! Monetáris politikai eszközváltás – államadósság- (kamatteher-) csökkenés, fiskális és monetáris politikai célrendszer – jegybanki függetlenség*, *Pénzügyi Szemle*, 58. Évfolyam, 2013/2. szám, 220–229. oldal

Bánfi, Tamás – Bánfi, Attila – Kürthy, Gábor (2011) *Szabályozás a pénzügyi válság(ok) után (között): kényszer és lehetőség*, *Pénzügyi Szemle*, LVI. Évfolyam, 2011/2. szám, 191–210. oldal

Barabás, Tünde (2013) *A bankokkal szemben megfogalmazott prudenciális szabályok, felügyeleti és belső ellenőrzés*, Doktori értekezés, Kaposvár DOI: 10.17166/KE.2013.004

Barth, James R. – Caprio Jr., Gerard – Levine, Ross (2012a) *Guardians of Finance: Making Regulators Work for Us*. Cambridge, MA: MIT Press.

Barth, James R. – Caprio Jr., Gerard – Levine, Ross (2012b) *The Evolution and Impact of Bank Regulations*, Policy Research Working Paper 6288, Elérhető: http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/IW3P/IB/2012/12/11/000158349_20

121211100310/Rendered/PDF/wps6288.pdf (Letöltve: 2014. 07.12.)
DOI: <http://dx.doi.org/10.1596/1813-9450-6288>

Basel Committee on Banking Supervision (2013) Basel Committee on Banking Supervision Charter, Elérhető: <http://www.bis.org/bcbs/charter.pdf> (Letöltve: 2015.02.19.)

Baxter, Thomas C. (2015) The Rewards of an Ethical Culture, Január 20., Elérhető:
<http://www.newyorkfed.org/newsevents/speeches/2015/bax012015.html>
(Letöltve: 2015.04. 12.)

Benedict XVI (2009) Address of His Holiness Benedict XVI, Hall of Blessings, Február 26.,
Elérhető: http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2009/february/documents/hf_ben-xvi_spe_20090226_clergy-rome.html
(Letöltve: 2009.03.05.)

Blahó, András (2008) Világgazdaságtan, Budapest, Aula Kiadó

Beck, Thorsten – A Demirgüç-Kunt – Ross Levine (2007) Finance, inequality and the poor,
Journal of Economic Growth 12 (1), 27-49 DOI: 10.1007/s10887-007-9010-6

Bekker, Zsuzsa (2000) Alapművek, Alapirányzatok, Budapest, Aula Kiadó

Biedermann, Zsuzsanna (2012) Az amerikai pénzügyi szabályozás története, Pénzügyi
Szemle, LVII. évfolyam, 2012/3. szám, 337-354. oldal

Bihari, Péter (2015) Odüsszeuszi utazás – az előrettekintő iránymutatás tapasztalatai,
Közgazdasági Szemle, 62 (7-8). pp. 749-766

Calomiris, Charles W. (2000) U.S. Bank Deregulation in Historical Perspective, Cambridge
University Press

Calomiris, Charles W. – Haber, Stephen H. (2014) Fragile by Design: The Political Origins of
Banking Crises and Scarce Credit, Princeton, Princeton University Press

Cardim de Carvalho, Fernando J. (2005) Basel II: A Critical Assessment, Working Papers
0006, Universidade Federal do Paraná, Department of Economics. Elérhető:
http://www.economiaetecnologia.ufpr.br/textos_discussao/texto_para_discussao_ano_2005_texto_02.pdf (Letöltve: 2015.10.19.)

Carney, Mark (2014) Inclusive capitalism: creating a sense of the systemic, Május 27.,
Elérhető:
<http://www.bankofengland.co.uk/publications/Documents/speeches/2014/speech731.pdf>
(Letöltve: 2015.04.30.)

Claessens, S. – Keen, M. – Pazarbasiouglu, C. (szerk.) (2010) A Fair and Substantial
Contribution by the Financial Sector In. Financial Sector Taxation The IMF's Report to the
G-20 and Background Material, Elérhető:
<http://www.imf.org/external/np/seminars/eng/2010/paris/pdf/090110.pdf>
(Letöltve: 2014.07.25.)

Clayes, Grégory – Leandro, Álvaro – Mandra, Allison (2015) European Central Bank Quantitative Easing: The Detailed Manual, Bruegel, 2015. Március, Elérhető: http://bruegel.org/wp-content/uploads/imported/publications/pc_2015_02_110315.pdf (Letöltve: 2015.06.12.)

Csortos, Orsolya – Lehmann, Kristóf – Szalai, Zoltán (2014) Az előrettekintő iránymutatás elméleti megfontolásai és gyakorlati tapasztalatai, MNB Szemle, 2014. Július, Elérhető: <https://www.mnb.hu/letoltes/csortos-orsolya-lehmann-kristof-szalai-zoltan.pdf> (Letöltve: 2015.08.07.)

Cohn, Alain – Fehr, Ernst – Maréchal, Michel André (2014) Business culture and dishonesty in the banking industry, *Nature* 516, 86–89 (04 December 2014)
DOI: 10.1038/nature13977

Corporate Executive Board (2010) Research Reveals That Integrity Drives Corporate Performance: Companies With Weak Ethical Cultures Experience 10x More Misconduct Than Those With Strong One, Sajtóközlemény, Szeptember 15., Elérhető: <http://news.executiveboard.com/index.php?s=23330&item=50990> (Letöltve: 2015.03.07.)

Darvas, Zsolt (2012) The ECB's magic wand, Bruegel, Elérhető: <http://bruegel.org/2012/10/the-ecbs-magic-wand/> (Letöltve: 2014.09.19.)

Davies, Howard (2015) *Can financial markets be controlled?* London, Polity Press

de Haan, Jakob – Nuijts, Wijnand – Raaijmakers, Mirea (2015) Supervising culture and behaviour at financial institutions: The experience of De Nederlandsche Bank, November 6., Voxeu.org, Elérhető: <http://www.voxeu.org/article/supervising-bank-culture> (Letöltve: 2015.11.20.)

De Nederlandsche Bank (2015) *Supervision of behaviour and culture: Foundations, practice and future developments*, DNB, Amsterdam.

Deloitte (2013) *Culture in banking under the microscope*, Elérhető: <http://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/uk/Documents/financial-services/deloitte-uk-culture-in-banking.pdf> (Letöltve: 2015.04.02.)

Desphandé, Rohit – Webster, Frederick E. (1989) Organizational Culture and Marketing: Defining the Research Agenda, *Journal of Marketing*, 53 (1), 3-15. DOI: 10.2307/1251521

Dewatripont, Mathias – Jean-Charles Rochet – Jean Tirole (2010) *Rebalancing the Banks: Global Lessons from the Financial Crisis*. Princeton: Princeton University Press

Draghi, Mario (2012) Verbatim of the remarks made by Mario Draghi, London, Július 26., Elérhető: <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2012/html/sp120726.en.html> (Letöltve: 2014.09.18.)

Draghi, Mario (2015) *Stability and Prosperity in Monetary Union*, Project Syndicate, Január 2., Elérhető: <http://www.project-syndicate.org/commentary/ecb-eurozone-economic-union-by-mario-draghi-2015-1-2015-01> (Letöltve: 2015.01.13.)

Dudley, William C. (2014) Enhancing Financial Stability by Improving Culture in the Financial Services Industry, Október 20., Elérhető: <http://www.newyorkfed.org/newsevents/speeches/2014/dud141020a.html> (Letöltve: 2015.02.28.)

Duffie, Darrell (2011) How Big Banks Fail and What to Do about It. Princeton: Princeton University Press.

Európai Bizottság (2009a) Economic Crisis in Europe: Causes, Consequences and Responses. European Economy 2009(7) Elérhető: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication15887_en.pdf (Letöltve: 2014.07.25.)

Európai Bizottság (2009b) Report of the High-Level Group on Financial Supervision in the EU, 2009. február 25., Brüsszel, Elérhető: http://ec.europa.eu/finance/general-policy/docs/de_larosiere_report_en.pdf (Letöltve: 2014.07.24.)

European Central Bank (2014) The ECB's Forward Guidance, Monthly Bulletin, 2014. Április, Elérhető: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/art1_mb201404en_pp65-73en.pdf (Letöltve: 2015.05.07.)

European Commission (2012) Report of the High-level Expert Group on reforming the structure of the EU banking sector, 2012. Október 2., Brüsszel, Elérhető: http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/high-level_expert_group/report_en.pdf (Letöltve: 2014.07.24.)

Federal Open Market Committee (2008) Press Release, December 16. Elérhető: <http://www.federalreserve.gov/newsevents/press/monetary/20081216b.htm> (Letöltve: 2015.12.05.)

Filardo, Andrew – Hofman, Boris (2014) Forward guidance at the zero lower bound. BIS Quarterly Review, March. Elérhető: http://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt1403f.pdf (Letöltve: 2015.09.01.)

Fischer, Stanley (2013) Humanitas: Stanley Fischer at the University of Oxford, Lecture, Videó, Idézet kezdődik 43:48-nél, Elérhető online: <http://www.youtube.com/watch?v=5Y-ZhFbw2H4>

Gervai Pál – Trautmann László (2014) A közgazdaságtan oktatásának helyzetéről, Köz-Gazdaság, IX. évfolyam, 2014/1.szám (p. 37-54.)

Goodhart, Charles (2009) The Regulatory Response to the Financial Crisis. Cheltenham, UK: Edward Elgar.

Goodhart, Charles (2010a) How should we regulate bank capital and financial products? What role for living wills in: Turner, Adair et al. The Future of Finance: The LSE Report, London School of Economics and Political Science.

Goodhart, Charles (2010b) The changing role of central banks, BIS Working Papers No 326 Elérhető: <http://www.bis.org/publ/work326.pdf> (Letöltve: 2015.03.03.)

Goodhart, Charles (2011) *The Basel Committee on Banking Supervision: A History of the Early Years 1974-1997*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Gorton, Gary B. (2012) *Misunderstanding Financial Crises: Why We Don't See Them Coming*. New York: Oxford University Press

Hamecz, István (2009) A pénzügyi válság mechanizmusa. Hamecz István előadása a Fiatal Autonóm Közgazdászok Társaságában, *Köz-Gazdaság*, 4. évfolyam, 1. szám, 5–12. o.

Henning, C. Randall – Kessler, Martin(2012) *Fiscal Federalism: US History for Architects of Europe's Fiscal Union*, Peterson Institute for International Economics , Working Paper, January 2012, Elérhető: <http://www.iie.com/publications/wp/wp12-1.pdf> (Letöltve: 2014.07.06.) DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1982709>

HM Revenue & Customs (2010) *Bank Levy*, Elérhető: <http://www.hmrc.gov.uk/budget-updates/autumn-tax/ti1065.pdf> (Letöltve: 2014.08.05.)

Husztai, Ernő (2002) *Banktan*, Budapest, TAS-11 Kft.

International Monetary Fund (2013) *A Banking Union for the Euro Area*, IMF Staff Discussion Note, February 2013, SDN/13/01 Elérhető: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2013/sdn1301.pdf> (Letöltve: 2013.04.04.)

IMF (2014) *Monetary Policy in the New Normal*, Staff Discussion Note, 2014. Április, Elérhető: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2014/sdn1403.pdf> (Letöltve: 2015.02.03.)

James, Harold (2014) *The New Philosophers*, Project Syndicate, Október 3., Elérhető: <http://www.project-syndicate.org/commentary/ecb-philosophical-debates-and-economic-recovery-by-harold-james-2014-10> (Letöltve: 2014.10.30.)

Janeway, William (2015) *How to Recognize New Economic Thinking*, The Institute for New Economic Thinking, Április 14., Elérhető: <http://beta.ineteconomics.org/ideas-papers/blog/how-to-recognize-new-economic-thinking> (Letöltve: 2015.04.20.)

Johnson, Roger T. (2010) *Historical Beginnings... The Federal Reserve*, Federal Reserve Bank of Boston, Elérhető: <https://www.bostonfed.org/about/pubs/begin.pdf> (Letöltve: 2014.07.01.)

Keen, Michael (2011) *The Taxation and Regulation of Banks*, IMF Working Paper, Elérhető: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2011/wp11206.pdf> (Letöltve: 2014.07.05.)

Kotlikoff, Laurence J. (2010) *Jimmy Stewart is Dead*. Hoboken, NJ: Wiley.

Kovács Levente (2012) *Banki különadók az Európai Unióban*, *Pénzügyi Szemle*, LVII. évfolyam, 2012/3. szám, (p. 355-367.)

KPMG (2013) *Evolving Banking Regulation EMA Edition*, <http://www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/evolving-banking-regulation/Documents/evolving-banking-regulation-europe-2013.pdf> (Letöltve: 2014.04.01.)

KPMG (2014) Evolving Banking Regulation EMA Edition,
<http://www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/evolving-banking-regulation/Documents/evolving-banking-regulation-ema-2014-v3-fs.pdf>
(Letöltve: 2014.04.01.)

Lentner, Csaba (szerk.) (2012) Bankmenedzsment, Bankszabályozás – Pénzügyi fogyasztóvédelem, Budapest, Nemzeti Közszerzői és Tankönyvkiadó

Leung, Julia (2015) The tides of Captital: How Asia surmounted financial crisis and is guiding world recovery, OMFIF Press, London

Ligeti Sándor – Sulyok-Pap Márta (szerk.) (2003) Banküzemtan. Budapest, Tanszék Pénzügyi Tanácsadó és Szolgáltató Kft.

Ligeti Sándor (2009) A pénzügyi felügyeleték függetlensége, beszámoltathatósága. A határokon átnyúló pénzügyi tevékenység felügyelete. *Külgazdaság*, 53(1-2): 62-83.

Losoncz, Miklós (2009) A globális pénzügyi válság újabb hulláma és néhány világgazdasági következménye, *Pénzügyi Szemle*, LIV. Évfolyam, 2009/1. szám. 9-24. oldal

Magas, István (2010) Világgazdasági folyamatok és pénzügyi liberalizáció, Budapest, BCE Világgazdasági Tanszék

Magyar Nemzeti Bank (2014) Átalakulóban a magyar bankrendszer, Vitaindító a magyar bankrendszerre vonatkozó konszenzusos jövőkép kialakításához, MNB-tanulmányok különszám, Elérhető:
http://www.mnb.hu/Root/Dokumentumtar/MNB/Kiadvanyok/mnbhu_egyebkiadvanyok_hu/MT112_kulonszam.pdf (Letöltve: 2015.01.06.)

Medland, Dina (2014) Bank of England Governor Mark Carney puts ‘Ethics’ at the top of lists for business, *Forbes*, Május 27., Elérhető:
<http://www.forbes.com/sites/dinamedland/2014/05/27/bank-of-england-governor-mark-carney-puts-ethics-at-the-top-of-list-for-business/> (Letöltve: 2015.04.30.)

Merler, Silvia – Pisani-Ferry, Jean (2012) Hazardous tango: sovereign-bank interdependence and financial stability in the euro area, Bruegel, Brüsszel Elérhető:
<http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication/725-hazardous-tango-sovereign-bank-interdependence-and-financial-stability-in-the-euro-area/>
(Letöltve: 2015. 01.23.)

Mérő, Katalin (2011) A bankszabályozás kihívásai és változásai a pénzügyi-gazdasági válság hatására, *Verseny és szabályozás*, V. évfolyam, 1/2011, 129-166. oldal

Móczár, József (2014) Rendszerváltás és közgazdaság-tudomány, *Közgazdasági szemle*, LXI. évf., 2014. február (220–227. o.)

Murphy, Edward V. (2015) Who Regulates Whom and How? An Overview of U.S. Financial Regulatory Policy for Banking and Securities Markets, Congressional Research Service, Elérhető: <https://www.fas.org/sgp/crs/misc/R43087.pdf> (Letöltve: 2015. 02. 20.)

Myerson, Roger (2014) "Rethinking the Principles of Bank Regulation: A Review of Admati and Hellwig's The Bankers' New Clothes." *Journal of Economic Literature*, 52(1): 197-210. DOI: 10.1257/jel.52.1.197

O'Toole, James – Bennis, Warren (2009) A Culture of Candor, *Harvard Business Review*, June 2009 Elérhető <https://hbr.org/2009/06/a-culture-of-candor> (Letöltve: 2014. 07.21.) DOI: 10.1225/R0906F

Palánkai, Tibor (2004) *Az európai integráció gazdaságtana*, Budapest, Aula Kiadó

Pesuth, Tamás (2014a) Hungary's central bank governor is no "maverick", *Financial Times*, Március 4., Elérhető: <http://blogs.ft.com/beyond-brics/2014/03/04/guest-post-hungarys-central-bank-governor-is-no-maverick/> (Letöltve: 2014.07.07.)

Pesuth, Tamás (2014b) Adópolitikai változások a válság után – a bankadók térnyerése. *Közgazdaság*, 9(4) pp. 145-157.

Porter, Tony (2014) *Transnational Financial Regulation after the Crisis*, Routledge, New York

Praet, Peter (2011) The (changing) role of central banks in financial stability policies, Chicago, November 10., Elérhető: <http://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2011/html/sp111110.en.html> (Letöltve: 2015.02.01.)

Salz, Anthony – Collins, Russel (2014) *Salz Review. An Independent Review of Barclays' Business Practices* Elérhető: <http://www.barclays.com/content/dam/barclayspublic/documents/news/875-269-salz-review-04-2013.pdf> (Letöltve: 2015.04.10.)

Saphir, Ann (2014) ECB's Constancio, echoing Fed's Dudley, wants bank culture fixed, *Reuters*, November 7, Elérhető: <http://www.reuters.com/article/2014/11/08/us-ecb-constancio-idUSKBN0IS00920141108> (Letöltve: 2015.03.04.)

Schooner, Heidi Mandanis – Taylor, Michael W. (2010) *Global Bank Regulation: Principles and Policies*. London: Elsevier Academic Press

Seregdi, László (2012) Az Európai Unió hitelintézetekre vonatkozó szabályai és azok implementálása Magyarországon in: Lentner, Csaba (szerk.) *Bankmenedzsment, Bankszabályozás – Pénzügyi fogyasztóvédelem*, 263-317. oldal, Budapest, Nemzeti Közszolgálati és Tankönyvkiadó

Shiller, Robert J. (2012) *Finance and the Good Society*, Princeton, Princeton University Press

Shirakawa, Masaaki (2010) Revisiting the philosophy behind central bank policy, *BIS Review* 55/2010, Elérhető: <http://www.bis.org/review/r100427b.pdf> (Letöltve: 2015.02.01.) DOI: 10.1111/j.1468-2362.2010.01271.x

Silverman, Rosa (2013) Bank of England governor calls for change in banks' culture, *The Telegraph*, Augusztus 8., Elérhető: <http://www.telegraph.co.uk/finance/bank-of-england/10230186/Bank-of-England-governor-calls-for-change-in-banks-culture.html> (Letöltve: 2014.07.07.)

Spicer, André – Gond, Jean Pascal – Patel, Kawan – Lindley, Dominic – Fleming, Peter – Mosonyi, Szilvia – Benoit, Christopher – Parker, Simon (2014) A report on the culture of British retail banking, Elérhető: <http://newcityagenda.co.uk/wp-content/uploads/2014/11/Online-version.pdf> (Letöltve: 2015.01.13.)

Szentes, Tamás (2009) Ki, mi és miért van válságban? A leegyszerűsítő nézetek és szemléletmód kritikája, Budapest, Napvilág Kiadó

Szombati, Anikó (2012) Bázel III. rendszerszintű hatásai itthon és Európában, MNB-Szemle, Elérhető: http://www.mnb.hu/Root/Dokumentumtar/MNB/Kiadvanyok/mnbhu_mnbszemle/mnbhu_ms_z_201012/szombati.pdf (Letöltve: 2015.02.04.)

Tajti, Zsuzsanna (2011) A bázeli ajánlások és a tőkeemfelelési direktíva (CRD) formálódása, Hitelintézeti Szemle, X. évfolyam, 5. szám, 499-519. oldal

The Group of Thirty (2015a) Banking Conduct and Culture. A Call for Sustained and Comprehensive Reform, Washington, Elérhető: <http://group30.org/images/PDF/BankingConductandCulture.pdf> (Letöltve: 2015.09.05.)

The Group of Thirty (2015b) Fundamentals of Central Banking. Lessons from the Crisis, Washington, Elérhető: <http://www.group30.org/images/PDF/CentralBanking.pdf> (Letöltve: 2015.11.01.)

Turner, Adair – Haldane, Andrew – Wooley, Paul – Wadhvani, Sushil – Goodhart, Charles – Smithers, Andrew – Large, Andrew – Kay, John – Wolf, Martin – Boone, Peter – Johnson, Simon – Layard, Richard (2010) The Future of Finance: The LSE Report, London School of Economics and Political Science.

Zingales, Luigi (2015) Does finance benefits society? , National Bureau of Economics Research working paper 20894, elérhető: <http://www.nber.org/papers/w20894.pdf> (Letöltve: 2015. 03. 05.) DOI: 10.3386/w20894

A témakörrel kapcsolatos publikációk jegyzéke

Tudományos könyv, könyvfejezet

Könyvfejezet magyar nyelven

Ligeti, Sándor – Pesuth, Tamás (2016) Kereskedelmi bankok
in: Kürthy, Gábor (szerk.) *Pénzügytan jegyzet*, 39-54. oldal, Budapest,
Tanszék Kiadó Kft. ISBN 978-963-503-618-9

Referált szakmai folyóirat

Tanulmányok idegen nyelven

Pesuth, Tamás (2016) Redefining the role of central banks,
Public Finance Quarterly, 61(1) pp. 34-48.

Pesuth, Tamás (2015) Tax Policy Changes after the Crisis. The Rise of Bank Taxes,
Society and Economy, 37(Supplement) pp. 157-172. DOI: 10.1556/204.2015.37.S.10

Tanulmányok magyar nyelven

Pesuth, Tamás (2016) A jegybanki szerepkör újradefiniálása,
Pénzügyi Szemle, 61(1) pp. 35-49.

Pesuth, Tamás (2016) Bankszabályozási változások a válság után – a banki kultúra térnyerése,
Köz-Gazdaság, 11(1) pp. 113-130.

Pesuth, Tamás (2014) Adópolitikai változások a válság után – a bankadók térnyerése,
Köz-Gazdaság, 9(4) pp. 145-157.

Témakörhöz kapcsolódó publikációk

Cocchioni Bálint – Pesuth Tamás (2015) A jegybankok változó szerepe, *Köz-Gazdaság*, 10(2) pp. 221-225.

Juhász Bence – Pesuth Tamás (2015) A központi bankok (átalakuló) szerepe a pénzügyi stabilitás megteremtésében, *Köz-Gazdaság*, 10(2) pp. 231-234.

Pesuth Tamás – Varga Tamás Bendegúz (2015) A jegybanki politika mögötti filozófia felülvizsgálata, *Köz-Gazdaság*, 10(2) pp. 226-230.

Pesuth Tamás – Sárvári Balázs (2014) A fiskális föderalizmus amerikai tapasztalatai, *Köz-Gazdaság*, 9(4) pp. 163-165.

Pesuth Tamás – Sárvári Balázs (2014) Az adózás ázsiai tapasztalatai, *Köz-Gazdaság*, 9(4) pp. 159-162.

Barna Balázs – Pesuth Tamás (2009) Nobel-díjasok a válságról, *Köz-Gazdaság*, 4(1) pp. 174-177.

Egyéb

Pesuth, Tamás (2014) Hungary's central bank governor is no "maverick", *Financial Times*, Március 4. Elérhető: <http://blogs.ft.com/beyond-brics/2014/03/04/guest-post-hungarys-central-bank-governor-is-no-maverick/>

Pesuth, Tamás (2015) Tisztítótűz, *Magyar Nemzet* (Március 14.) Paper 1277176.

Előadások, részvétel fontosabb nemzetközi konferenciákon

The Memory of Economic Crisis, Fórum, Varsó, 2015. október 23. Megjelent: Kenney, Padraic – Roszkowski, Wojciech – Spurný, Matěj – Pesuth, Tamás –Kozłowska, Iga (2015) *The Memory of Economic Crisis*, Remembrance and Solidarity Studies, Issue Number 4, December 2015, pp.159-180. ISSN: 2084-3518

Impact of global crisis on EU and EEC's governance and financial markets – Workshop részvétel előadással, Budapest, 2013. május 9-10.

Methamorphosis of Europe – Workshop részvétel, Bécs, 2013. december 12-13.

Transformation of the economy and the financial system in Hungary and the CESEE region – Central Bank of Hungary – OMFIF – Economists Meeting, Budapest, 2014. december 1.